

Mariusz Lamprecht*

POZAROLNICZA DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA W GMINIE SZADEK W LATACH 1989–2003

Wprowadzenie

Pozarolnicza działalność gospodarza, rozumiana jako każda działalność handlowa, usługowa i produkcyjna z wyłączeniem produkcji rolniczej, utożsamiana jest przede wszystkim z terenami miejskimi. Tego typu działania człowieka towarzyszą miastom od chwili ich powstania, a miasta rozwijają się dzięki nim. Nie oznacza to jednak, iż pozarolnicza działalność gospodarza nie odgrywa istotnej roli w rozwoju wsi. Tereny wiejskie charakteryzują się jedynie odmienną organizacją społeczno-gospodarczą (będącą jednym z elementów warunkujących różnicę między miastem i wsią). Na wsi widoczna jest przede wszystkim znacznie mniejsza koncentracja oraz zawężony zestaw poszczególnych typów działalności gospodarczej. Przykładem są niektóre funkcje usługowe, np. administracyjne i reprezentacyjne (urzędy administracyjne, placówki dyplomatyczne, urzędu sądownicze), które trudno znaleźć na terenach wiejskich, a jeśli już są, to zazwyczaj o znacznie mniejszej randze niż w miastach. Nie umniejsza to jednak znaczenia obszarów wiejskich jako potencjalnych obszarów lokalizacji działalności gospodarczej. Po wczesnej fazie urbanizacji (X–XI w.), kiedy działalność gospodarza zaczęła koncentrować się w zespołach osadniczych stanowiących zaczątki miast (gród – podgrodzie - osada targowa)¹, już w XIII w. wystąpiło zjawisko przenoszenia produkcji rzemieślniczej dla podgrodzi w odległe środowiska wiejskie

* Mgr Mariusz Lamprecht jest asystentem w Katedrze Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej UŁ.

¹ Przesunięcie działalności gospodarczej z terenów wiejskich na tereny pierwszych miast związane było z koncentracją ludności, w tym także tej najzamożniejszej – władzy książęcej i dworu.

(np. opartych na sile wody pił tartacznych oraz młynów służących do przemiału zboża, folowania sukna czy przygotowywania słoðu piwnego). Rolę obszarów wiejskich w rozwoju gospodarczym potwierdza także obserwowane od połowy minionego stulecia zjawisko przemieszczania się przemysłu z wielkich i dużych miast do miast mniejszych i osiedli wiejskich, określane mianem przesunięcia przemysłowego „miasto – wieś” (*urban – rural manufacturing shift*)².

Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej na terenach wiejskich gminy Szadek³

W najstarszych dziejach gminy istotną rolę odegrały liczne wsie, czego dowodem może być wczesna geneza Szadka, który podobnie jak inne miasta nie mógł powstać i funkcjonować bez zaplecza wiejskiego. Spośród najbardziej znanych i największych wymienić można: Wielką Wieś, która z pewnością istniała w połowie XIII w., oraz lokowane na prawie niemieckim w 1392 r. Szadkowice (Schadkovicze lub Satkowice) – wieś folwarczna i osada leśna należąca do wojewody sieradzkiego, Przatów (dawniej Przathów), a także Sikucin nazywany w XVI w. Sykuczynem, Reduchów (w XVI w. Raduchów), Wilamów – w XVI w. określane jako Wyelimowo. Współcześnie obszar wiejski gminy Szadek składa się z 25 sołectw o łącznej powierzchni 134 km², które zamieszkuje 5339 osób, w tym 2611 kobiet, a gęstość zaludnienia wynosi niespełna 40 os./km² (2002 r.). Nowe uwarunkowania rozwoju gospodarczego tych terenów wprowadza trwająca od kilkunastu lat, transformacja systemowa, na które nakładają się nowe dla polskiej gospodarki procesy wynikające z włączenia

² Należy wyjaśnić, iż przez termin: przesunięcie przemysłowe „miasto – wieś”, rozumiane są różnice w przeciętnych wskaźnikach uprzemysłowienia różnych kategorii obszarów i przeważnie nie oznacza żadnego fizycznego przemieszczenia istniejących przedsiębiorstw, zatrudnienia i innych czynników z miast na wieś, lecz wynika z różnicowania się ich efektywności w dotychczasowych lokalizacjach wobec wzrostu bądź spadku atrakcyjności tych ostatnich. J. Grzeszczak, *Przesunięcie „miasto – wieś” w przemyśle krajów Unii Europejskiej*, „Zeszyty IGiPZ PAN” 1998, nr 55, Warszawa.

³ Informacje nt. firm zarejestrowanych w Ewidencji Działalności Gospodarczej gminy Szadek zebrał Michał Mikołajczyk, student V roku geografii w Katedrze Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej.

naszego kraju do struktur Unii Europejskiej. Przemiany te, to jedno z najważniejszych zjawisk społeczno-gospodarczych w historii nie tylko Polski, ale także innych krajów Europy Środkowej i Wschodniej.

Podczas ostatnich 15 lat (1989–2003) na obszarach wiejskich gminy Szadek w Ewidencji Działalności Gospodarczej (dalej EDG) zostało zarejestrowanych 400 firm. Wśród tych przedsiębiorstw znajduje się 180 firm o charakterze handlowym, 179 zakładów usługowych (po ok. 45% ogółu firm) oraz 41 przedsiębiorstw produkcyjnych (10% ogółu firm).⁴ Dynamika rozwoju przedsiębiorczości nie była stała. Widoczne są wyraźne okresy, w których nasilała się inicjatywa gospodarcza na terenie gminy (dalej w rozumieniu obszarów wiejskich gminy Szadek), lub następował wyraźny spadek w liczbie zarejestrowanych firm (tab. 1).

Największe natężenie zakładania nowych firm widoczne jest w latach 1991–1993 (maksimum w 1991 r. – 50 firm). W wymienionych latach powstało ponad 30% wszystkich firm założonych w latach 1989–2003. Tak wysoki wskaźniki nie został już więcej w gminie odnotowany.

Tabela 1. Liczba zarejestrowanych i zlikwidowanych firm na terenach wiejskich gminy Szadek w latach 1989–2003

Rok	Liczba firm zarejestrowanych	Liczba firm zlikwidowanych	Firmy funkcjonujące (spośród założonych w latach 1989–2003)
1989	15	1	14
1990	30	3	41
1991	50	18	73
1992	44	27	90
1993	33	18	105
1994	22	20	107
1995	21	18	110
1996	25	14	121
1997	26	19	128
1998	26	22	132

⁴ W przypadku firm prowadzących działalność w ramach kilku sektorów gospodarki narodowej (najczęściej typ PPHU – przedsiębiorstwo produkcyjno-handlowo-usługowe) przydział do odpowiedniego sektora wynikał z dominującej brany, w jaką było zaangażowane dane przedsiębiorstwo.

Tabela 1. c. d.

1999	18	11	139
2000	29	15	153
2001	19	11	161
2002	14	15	160
2003	28	1	187
Razem	400	213	187

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ewidencji Działalności Gospodarczej Urzędu Gminy i Miasta Szadek

Być może jest to spowodowane nasyceniem terytorium gminy podmiotami gospodarczymi, lub świadczy o zmniejszającej się inicjatywie gospodarczej mieszkańców gminy, bądź o coraz trudniejszych warunkach gospodarowania. W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych liczba firm zakładanych była niemal równa likwidowanym (lata 1995, 1997, 1998) a w roku 2002 liczba firm zlikwidowanych nawet przewyższyła liczbę firm zarejestrowanych. Mierniki te pozwalają przypuszczać, iż druga połowa lat dziewięćdziesiątych i początek XXI w. były szczególnie trudne dla przedsiębiorczości na terenach wiejskich gminy Szadek. Trudno stwierdzić czy upadek firm był bezpośrednim wynikiem silnej konkurencji, braku rynku zbytu czy nieudanych inwestycji. Jednak pomimo tych trudności widoczny jest stały wzrost liczby przedsiębiorstw funkcjonujących na terytorium gminy (z wyjątkiem 2002 r.). Najbardziej dynamiczny wzrost widoczny jest w latach 1989–1993 oraz po 2002 r. co jest pośrednio także rezultatem stosunkowo niewielkiej liczb firm likwidowanych.

W rozmieszczeniu firm na terenie gminy widoczne są znaczne dysproporcje (tab. 2). Najwięcej przedsiębiorstw w omawianym okresie zostało zarejestrowanych w sołectwie Szadkowice – ponad 25% wszystkich firm powstałych na terenach wiejskich gminy Szadek. Atrakcyjne dla inwestorów wydają się również sołectwa: Boczki, Kotliny, Prusinowice, Przatów oraz Wielka Wieś: w każdym powstało powyżej 20 firm, a więc ponad 10% wszystkich przedsiębiorstw zarejestrowanych w EDG na terenie gminy. W niemal wszystkich pozostałych sołectwach liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w EDG jest niższa od średniej dla gminy (14 przedsiębiorstw). Pod względem liczby firm, które

uległy likwidacji, najgorzej prezentują się Górna Wola, Lichawa, Piaski, Reduchów, Rzepiszew i Wola Krokocka (gdzie zlikwidowano pow. 60% spośród wszystkich założonych tam przedsiębiorstw) oraz Szadkowiec gdzie zlikwidowano 59% firm.

Tabela 2. Rozmieszczenie i rozwój ilościowy firm powstałych w latach 1989–2003 w gminie Szadek wg sołectw

Sołectwo	Firmy założone	Firmy zlikwidowane	Saldo (firmy istniejące)
Boczki	25	10	15
Borki Prusinowskie	4	2	2
Choszczewo	16	8	8
Działkowice	12	7	5
Górna Wola	9	6	3
Góry Prusinowskie	5	2	3
Grzybów	11	6	5
Karczówek	14	7	7
Kotliny	26	15	11
Krokocice	18	10	8
Kromolin Stary	10	4	6
Lichawa	8	6	2
Łobudzice	4	2	2
Piaski	9	6	3
Prusinowice	21	11	10
Przatów	21	8	13
Reduchów	1	1	0
Rzepiszew	7	7	0
Sikucin	19	11	8
Szadkowiec	110	65	45
Tarnówka	11	3	8
Wielka Wieś	21	10	11
Wilamów	7	4	3
Wola Krokocka	4	3	1
Wola Łobudzka	7	1	6
RAZEM	400	215	185

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ewidencji Działalności Gospodarczej Urzędu Gminy i Miasta Szadek

Wśród sołectw, które posiadają dziś największą liczbę firm istniejących, są Szadkowice, Boczki, Kotliny, Prusinowice, Przatów oraz Wielka Wieś a więc wszystkie te, w których powstało najwięcej firm w omawianym okresie.

Analiza czas trwania firmy z uwzględnieniem rodzaju prowadzonej działalności wskazuje, iż przeciętnie najdłużej funkcjonują firmy produkcyjne (1892 dni), następnie usługowe (1636 dni) i wreszcie handlowe (1597 dni). Przeciętny czas funkcjonowania przedsiębiorstwa wynosi 4,7 roku (1708 dni). Trudno jednak doszukać się prawidłowości pomiędzy długością okresu w jakim funkcjonowała firma, liczbą istniejących firm a ich położeniem na obszarze gminy Szadek.

Zakończenie

Kilkanaście lat, które upłynęło od upadku systemu gospodarki centralnie planowanej, przyniosło wiele nowych uwarunkowań rozwoju naszego państwa. Konsekwencje te, widoczne w każdej płaszczyźnie polskiej gospodarki, mają jednak różny regionalnie wymiar. Inne problemy występują na terenach miejskich, charakteryzujących się wysoką koncentracją działalności gospodarczej, inne na terenach wiejskich, gdzie podmioty gospodarcze występują w znacznie mniejszej liczbie i większym rozproszeniu. W niektórych regionach widoczny jest jakościowy rozwój i faktyczna transformacja gospodarcza, w innych zaś zwłaszcza wiejskich – narastające problemy zarówno natury ekonomicznej, jak i społecznej. Dane statystyczne pozwalają sądzić, iż następuje rozwój działalności gospodarczej na terenach wiejskich województwa łódzkiego. Od kilku lat notowany jest bowiem większy przyrost podmiotów gospodarczych na terenach wiejskich niż w granicach małych miast⁵. Podobne zjawisko występuje w gminie Szadek. Pomimo trudności gospodarczych, wzrasta liczba funkcjonujących tam przedsiębiorstw - średnio o ponad 12 na rok. Świadczy to o coraz większej aktywności mieszkańców wsi w zakresie podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej, z pewnością w znacznej mierze

⁵ Por. M. Lamprecht, *Małe miasta i ich rola w rozwoju gospodarczym województwa łódzkiego*, „Biuletyn KPZK PAN”, artykuł w druku.

wymuszonej sytuacją społeczno-gospodarczą rolnictwa naszego kraju. Rozwój pozarolniczej działalności na terenach wiejskich gminy Szadek to ważny wkład w rozwój całej gminy, również miasta. Przedsiębiorstwa te mogą istotnie przyczynić się do rozwoju gminy, m.in. poprzez przejmowanie i kumulowanie kapitału napływającego z zewnątrz oraz tworzenie miejsc pracy ludności zmuszonej do rezygnacji z zawodów rolniczych.

Literatura

Chlebowski B., Sulimierski F., i in. (red), *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 1–14, Warszawa 1880–1895.

Grzeszczak J., *Przesunięcie „miasto—wieś” w przemyśle krajów Unii Europejskiej*, „Zeszyty IGiPZ PAN” 1998, nr 55, Warszawa.

Lamprecht M., *Małe miasta i ich rola w rozwoju gospodarczym województwa łódzkiego*, „Biuletyn KPZK PAN”, artykuł w druku.

Marszał T., *Szadek. Monografia miasta*, Szadek 1995.

Rocznik statystyczny województwa łódzkiego, WUS, Łódź 2001–2003.